

VĚCNÉ VYSVĚTLIVKY

Vysvětlivky týkající se původu a průvodních okolností vzniku a určení jednotlivých básní nebo básnických sbírek jsou uvedeny v Poznámkách vydavatelových.

7 *Emanuel Geibel* (1815—1884), ve své době oblíbený něm. básník.

19 *Alfred Meissner* (1822—1885), německý básník revolučně demokratického smýšlení, autor básně o Žižkovi a v mládí příznivec českého vlasteneckého hnutí.

28, 3 *memento mori* (lat.) — pamatuj na smrt.

32, 8 *runy* — staré germánské písmo, užívané zejména v nápisech na pomnicích a jednotlivých předmětech; tyček, označených jednotlivými runami, bylo užíváno k věštbám.

39, 1 *Apollin* Apollon — řecký bůh slunce, který byl zároveň bohem básnictví, hudby a zpěvu.

43, 32 *kyklopický* — obrovitý, podle obrů Kyklopů z řeckých bájí, kteří se bouřili proti bohům.

44, 7 *dryadky* — v řeckých bájích víly, které žijí v těsné souvislosti s životem stromů.

44, 8 *ságo* — přísada do polévek, vyráběná z palmového škrobu.

57, 11 *bajadéry* — chrámové tanečnice v Indii, které se i při volném způsobu života těšily veřejné vážnosti.

63, 1 *karbunkule* — drahokam.

67, 1 *Kateřinky* — takto byl označován ústav pro nervově choré v bývalém klášteře sv. Kateřiny na Novém Městě v Praze.

68, 8 *Odyseja* — Homérova báseň, vypravující o desítileté dlouhé plavbě řeckého hrdiny Odyssea od Troje k rodné Ithace.

77 *Dr Karel Sladkovský* (1823—1880), v r. 1848 stoupenec radikální strany, pro podezření z přípravy spiknutí v květnu 1849 zatčen a odsouzen k smrti, dodatečně omilostněn a v r. 1857 propuštěn. Významný politik mladočeský, vystupující ve směru demokratickém a liberalistickém.

103, 4 *runa* — viz ve vysvětlivce ke str. 32.

104, 1 *Neziderské jezero* — jezero v záp. Maďarsku.

114 *Šimon Lomnický* (1552—1622), český básník, který vyhledával přízeň mocných šlechtických ochránců, arcibiskupovu a dvora Rudolfova, takže získal šlechtický titul „z Bud-

če. Po Bílé hoře tuto přízeň ztratil a zchudl, neboť v době stavovského povstání projevil své sympatie ke králi Fridrichu Falckému a direktorům a ani okázalý přechod k vítězům mu nepomohl obnovit bývalé postavení. Podle tradice — vyvolané patrně i jeho rodinným příjmením Žebrák — živil se v stáří almužnami, o něž prosil chodce na pražském mostě.

124, 67 *muky Sisyfovy* — podle řecké báje byl Sisyfos za své viny proti bohům potrestán v podsvětí tím, že musil stále do kopce válet balvan, který se vždy opět zřítíl dolů.

145, 1 *Ráma* — hrdina staroindického eposu Rámájanam.

145, 2 *brahmín* — člen kněžské, nejvyšší kasty indické.

148 *Mokka Mokka* — město v úrodném kraji v Jemenu (jižní Arabie).

151 *Král Robert*, t. j. skotský král Robert Bruce, hrdinný bojovník za skotskou nezávislost proti Angličanům, v jehož vojsku se zvláště proslavil Jakub Douglas, zvaný Černý Douglas. Robert slíbil, že vykoná křížovou výpravu do Palestiny, ale předčasná smrt (zemřel 1329) mu v tom zabránila. Umírající král vyzval Douglase, aby po jeho smrti vzal jeho srdce a zavezl je do Svaté země. Douglas však na cestě nabídl pomoc kastilskému králi Alfonsovi XI. v jeho boji s Maury a v boji zahynul.

171, 9 *Odin* — germánský bůh větru, mrtvých, války a zpěvu, často hlavní bůh vše pronikající, pak i bůh nebe a slunce.

173, 39 *Falklandy* — ostrovy v Atlantickém oceánu blíže jižního cípu Jižní Ameriky.

174, 4 *pariové* — členové nejnižší a nejchudší kasty indické.

194, 2 *planetář* — kniha o postavení planet a hvězd, podle nichž se předpovídal osud.

202, 2 *idol* — bůžek, modla.

206, 10 *Christi lacrimae* — Kristovy slzy.

207, 2 *píseň písní, píseň Saloma*, t. j. Píseň Šalamounova v Starém Zákoně, proslulá báseň vzníceného milostného obsahu.

207, 17 *myrha* — pryskyřice, vydávající při zapálení vonný dým.

216, 1 *Ben Akiba*, učený židovský kněz z počátku 2. století, jemuž tradice připisuje četné proslulé výroky a spisy.

219, 1 *pašijní píseň* — píseň o umučení Ježíše Krista, zpívaná o velikonocích.

225 *Loretánské zvonky*, t. j. zvonky vyhrávající písně na věžích Loretánského kostela v Praze na Hradčanech. Viz i Nerudovu poznámku pod čarou na str. 406.

- 235, 3 *kment* — batistové plátno.
- 239, 2 *scirocco* (široko) — teplý jižní vítr v oblasti Středozemního moře.
- 254, 2 *Siréna* — mořská víla z řeckých bájí, která lákala plavce svým zpěvem v záhubu.
- 255, 12 *Aeolus* — v řeckých pověstech vládce větrů.
- 257 *efemérky* — drobné básně, zachycující pomíjejičnost a prchavost života a nálad.
- 267, 40 *sv. Martin* se podle pověsti jako chudý voják za kruté zimy rozdělil se žebrákem o svůj plášť.
- 283, 1 *Apollin*, viz vysvětlivku ke str. 39.
- 287, 32 *kyklopický*, viz vysvětlivku ke str. 43.
- 288, 7 *dryadky*, viz vysvětlivku ke str. 44.
- 288, 8 *ságo*, viz vysvětlivku ke str. 44.
- 290, 1 *karbunkule*, viz vysvětlivku ke str. 63.
- 298, 3 *memento mori*, viz vysvětlivku ke str. 28.
- 302, 2 *runa*, viz vysvětlivku ke str. 32.
- 310, 8 *Odyseja*, viz vysvětlivku ke str. 68.
- 317, 8 *hallelujah* — chvalte boha, radostný zpěv církevní.
- 319, 2 *quadrille* (kadríj) — čtverylka, název tance.
- 322 *Kalvarie* — hora, na níž byl ukřižován Ježíš Kristus; místo utrpení.
- 323, 22 *Prometheus* — obr z řeckých bájí, který proti vůli bohů přinesl lidstvu oheň a ukázal takto lidstvu cestu k ovládnutí přírody. Za trest přikován ke skále.
- 327, 46 *Nazaret* — bydliště rodičů Ježíše Krista.
- 339, 26 *Falklandy*, viz vysvětlivku ke str. 173.
- 344, 13 *Odin*, viz vysvětlivku ke str. 171.
- 354 *honvéd* — voják maďarské zeměbrany.
- 355, 6 *kaftan* — dlouhý kabát.
- 356, 54 *meine beste*, asi naše: má milá, poloironické oslovení společenské.
- 357, 71 *láže* — ažio, t. j. přirážka na jmenovitou hodnotu peněz.
- 359 *Björnson*, viz Nerudovu poznámku na str. 536.
- 360, 7 *ofěrovat* — obětovat.
- 365, 39 *tonsura* — kruhovitě vyholené vlasy na temeni hlavy u duchovních.
- 367, 1 *Tigris* — řeka v Iraku.
- 367, 4 *Bagdad* — město na Tigridu.
- 367, 17 *Kleio* — v řeckém bájesloví jedna z Mus, ochránkyně bohatýrské poesie.
- 370, 10 *socha Memnonova* — proslulá socha krále Memnona v Egyptě; při východu slunce vyluzovala socha zvuk, způsobený vypařováním rosy.

376 *Oněginský kuplet*, t. j. kuplet ve stylu Evžena Oněgina, hrdiny stejnojmenné básně Puškinovy.

376, 26 *gramatika* — název bývalé třetí třídy gymnasia.

376, 29 *syntaxe* — název bývalé čtvrté třídy gymnasia.

377, 35 *eminenc* — výborná známka na vysvědčení.

377, 39 *markér* — číšník, který v kavárnách vybíral poplatky za hry v karty nebo na kulečníku.

378, 70 *mentem* — šmahem, bez výjimky.

379, 103 *glorie* — sláva, slavnostní postoj.

380, 1 „*Carlos*“, *báseň Schillerova*, t. j. Schillerovo drama Don Carlos, infant španělský; Carlos, syn španělského krále Filipa II., miloval svou nevlastní matku a stal se nakonec obětí žárlivosti svého otce.

380, 6 *Háfiz* — proslulý perský básník († 1380), autor četných básní oslavujících lásku, přírodu a víno.

380, 17 *Posa* — přítel Carlosův a svobodomyšlný podporovatel holandského odboje proti španělskému králi.

380, 19 *lorgnon* — sklo nebo brejle na držátku.

385, 2 *špády* — karty.

385, 3 *bulka* — druh hry v karty.

389, 1 *ptenče* — ptáče.

389, 4 *nezabudky* — pomněnky.

415, 7 *Sodoma* — mravní zkáza, prostopášnost (podle biblického města).

427, 14 *homérický smích* — hlučný, bouřlivý smích.

454 *seguidilla* — tradiční španělský útvar písně zpívané k tanci.

471, 3 *Sádsko* Sadská — město v Čechách blíže Nymburka, proslulé chovem hus.

477, 7 „*Mailüftchen*“ — dobová píseň, snad „s'Mailüfterl“ J. Kreipla s textem Antona von Klesheim z r. 1849 (podle sdělení K. Poláka).

489, 5 *zámecký lev*, t. j. korouhev lva na špičce věže svatovítského chrámu v Praze na Hradčanech.

489, 6 *Mariánka* — hostinec v Břevnově.

494, 2 *Joviš* — vlastně Jupiter, nejvyšší bůh v římském bájesloví, vládce sídla bohů, Olympu.

495, *Zvonař* Josef Leopold (1824—1865), český hudební skladatel.

497, 1 *týn* — ohrazené místo.

497, 10 *pašij* — utrpení, strast.

498, 4 *Heiss* — František Haisz, pražský flašinetář, autor a vydavatel četných kramářských písní. Neruda popsal jeho činnost podrobně ve feuilletonu *Pražský pěvec* (1877), který přešel do knihy *Žerty hravé i dravé*.

498, 17 *turf* — dostihová dráha.

498, 27, 28 *Toto motto excellence Goethe zvrátila pak na lidi v svém Tassu.* Jde o verše 181—183 druhého jednání Goethova dramatu Torquato Tasso:

Der Mensch ist nicht geboren, frei zu sein,
und für den Edeln ist kein schöner Glück,
als einem Fürsten, den er ehrt, zu dienen.

Překlad B. Mathesia:

Člověka úděl volnost nebývá
a dobrý člověk nezná větší štěstí
než sloužit vládci, jehož v úctě má.

499, 53 *květlíček* — nepatrné množství, podle staré váhy (asi $\frac{1}{2}$ dkg).

501, 126 *Ich diene*, sloužím, podle tradice heslo krále Jana Lucemburského.

501, 128 *fortel* — výhoda, prospěch.

502, 136 *loučící se s Prahou pruské voje* — v r. 1866 byla Praha obsazena pruským vojskem.

502, 137 *und als Freunde sehen wir uns wieder* — a jako přátelé se opět shledáme.

505, 2 *Stöger J. A.* (1791—1861), pražský německý divadelní ředitel, který se v r. 1842 pokusil zřídit samostatné české divadlo v Růžové ulici, ale již po dvou letech podnik ztroskotal pro nedostatek obecenstva.

507 *misanthropický* — k lidem nepřátelský.

507, c, 1 *Molière*, francouzský dramatik (1622—1673).

508, 3 *Sardou, Feuillet, Augier* — dramatičtí spisovatelé francouzští, jejichž komedie, čerpané většinou ze soudobého společenského života, měly u nás v letech šedesátých veliký ohlas.

509, 6 *Šembera Alois Vojtěch*, profesor českého jazyka a literatury ve Vídni, zaznamenával české spisy ve svých Dějinách řeči a literatury české.

510, 3 *Richard III.* — anglický král (vládl 1483—1485), proslul svými násilnickými a zločinnými činy; hlavní postava Shakespearova dramatu Richard III.

525, 19 *Assur Assyrie* — jméno staré říše v prostoru řeky Tigris v Mesopotamii.

529 *Roland* — hrdina starofrancouzského eposu. Jako velitel zadního voje vojska císaře Karla Velikého zvítězil v Pyrenejích proti pohanskému králi Marsilovi, ale sám v hrdiněném boji zahynul po boku svého přítele Oliviera.

529, 24 *Vienne* — město ve Francii při ústí řeky Gèry do Rhôny, jižně Lyonu.

529, 27 *Bakchus* — latinské jméno řeckého boha Dionysa, boha plodivé síly a vína.

529, 28 *Normané* — germánské kmeny z Norska a Dánska, pronikající v 9. a 10. století bojovými nájezdy na lodích podél řek do vnitrozemí evropské pevniny, to je i do Francie.

529, 28 *Rollon* — náčelník Normanů, kteří se v 10. stol. usadili při ústí řeky Seiny.

529, 29 *Rouen* — město v severní Francii na řece Seině, blíže jejího ústí.

529, 31 *cider* — ovocné víno.

530, 34 *Salomo* Šalomoun, král izraelský, legendární postava Orientu.

530, 39 *Durandarta* Durandal, jméno Rolandova meče.

531, 73 *Pompej* Gnaeus Pompejus (106—48 př. Kr.), jeden z triumvirů zmocnivších se vlády v starém Římě, později přemožen a poražen G. J. Caesarem.

531, 74 *tournonské stráně* — v okolí města Tournon v jižní Francii (na Rhôně).

539, 2, 4 *runské řezby*, viz vysvětlivku ke str. 32.

556 *Frísové* — germánský kmen žijící ve Frísku, t. j. v přímořském kraji v Nizozemí a v severozápadním Německu mezi Rýnem a Vesperou a na přilehlých ostrovech Fríských.

573 *Frithiof* (t. j. rušitel míru), syn zemana Thorstena, hrdina islandské báje, jejíž obsah volně zpracoval Tegnér. Frithiof a Ingeborg se milovali od mládí, kdy byli společně vychováváni pěstounem Hildingem. Ingeborg byla dcerou krále Bela, který měl v sobě božskou, Odínovu krev. Po smrti krále Bela odmítl jeho syn, král Helge, dát Ingeborg Frithiofovi pro nerovný jeho původ a provdal ji za krále Hringa. Ve sporu má svůj význam i znesvěcení chrámu boha Baldura, v němž se milenci sešli, a později požár tohoto chrámu. Po dlouhém utrpení Frithiofově dochází k smíření bojů i Baldura a po smrti krále Hringa získává Frithiof, který osvědčil statečnou a věrnou mysl, konečně Ingeborg. Překlad Nerudův zachycuje tři situace z počátku, prostředku a konce děje. Ukázka z 1. zpěvu zachycuje lásku obou milenců v době jejich společné výchovy. V ukázce z 8. zpěvu očekává Ingeborg Frithiofa, který jí dává zprávu o výroku sněmu, na němž král Helge odmítl znovu provdat Ingeborg za Frithiofa. V ukázce z 24. zpěvu velekněz Baldurův připomíná učení Baldura z jihu, t. j. křesťanství.

574, 2 *ting* — germánské označení pro sněm a soudní shromáždění svobodných příslušníků kmene.

574, 6 *Freya* — germánská bohyně lásky.

574, 24 *Walhalla* — v germánských bájích sídlo bohů a

říše mrtvých, pak říše padlých hrdinů, kteří zde žijí jako hosté boha Odina.

574, 26 *Baldur* — Odinův syn, nejkrásnější ze všech bohů, bůh světla, dobra a letní pohody.

575, 34 *pramen Urdy* — báječný pramen sudičky Urdy, pramen dávnověku, u něhož se shromažďovaly sudičky.

575, 35, 36 *Gefioniny sny ranní*, t. j. sny panenské bohyně Gefiony (jí patřili všichni, kdo zemřeli neoddáni).

575, 56 *Bifrostův most* — duha, po níž sestupovali bohové s nebe na zemi a mrtví přecházeli do Walhally.

575, 58 *Asino dítě*, dítě Asů, t. j. bohů.

576, 76 *norna* — sudička.

PŘEKLADY NĚMECKÝCH MOTT.

Přeložil Ladislav Fikar.

K HŘBITOVNÍMU KVÍTÍ:

Z Em. Giebla, str. 7:

Jaký to poeta, který sic
písně své do rýmů snová,
nedá však do svých písní nic
než slova, slova, slova.

Z A. Meissnera, str. 19:

Neb poesie je nářek, jenž z hlubin se vrací,
křídla orlů v ní bijí, velcí lapení ptáci,
voláním hlídače zní mezi nocí a ránem,
umírá sražena světlem — na loži rozervaném.

*

Jestliže bude země slavit kdy letnice své,
poslední píseň jí přijde zapěti poesie.

MOTTA Z HEINEHO K CYKLU ANNĚ:

Před úvodní básní (str. 608):

Tak svítí láska má
v své temné čaromoci

jak smutná, truchlivá
pohádka letní noci.

*

Až v hrob mně ustelou,
pohádce bude konec.

Na začátku I. oddílu (str. 608):

S obrazu zašlých dob
jsem roušku odhalil.
Vidím, jak blízký, ach,
jsem tobě kdysi byl.

Na začátku II. oddílu (str. 609):

Ze svého dlouhého hoře
skládám ty kratičké písně.

Na konci celého cyklu (str. 399):

Tak ticho je, ticho a tma,
květ i list v tichu tom chví se,
s nebe se utrhl hvězda,
dozněla labutí píseň.